

Tölögön Kasımbekov'un "Bozkurt" Hikâyesinde Arketipsel Sembolizm

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ YILMAZ BACAKLI*

Öz

Bir keşif süreci olan yazma faaliyetinin neticesinde hayatı farklı açılardan yansıtacak eserler üretilir. Hikâyelerin de bir tür keşif metinleri olarak bu denli hacimli içerikler saklayabilmesi ancak derin tedaileri olan sembollerle mümkün olabilir. Carl Gustav Jung tarafından kavramlaştırılan arketipsel sembolizm arketip kavramı edebiyat sahasının ihtiyaç duyduğu katmanlı anlatımın çözümlenmesinde ciddi sonuçlar ortaya koyar. Tüm insanların ruh kökenlerinde ortak bir bilinçdışının varlığını savunan Jung, arketip adını verdiği bu kavramla yazarın ve esere hayat veren kişilerin ayrıntılı analizini yapmayı mümkün hâle getirir.

Kırgız edebiyatının hikâye ve roman gibi anlatı türlerinde oldukça başarılı bir isim Tölögön Kasımbekov'un Bozkurt hikâyesi yoğun alegorik anlatımıyla dikkati çeker. Hikâyede bozkurt ile bir çobanın çatışması ele alınır. Bozkurt sembolünün Türkler için anlamını da önceleyen eser, bu bakımdan kişisel olmanın ötesinde toplumsal bir temele dayanmaktadır. Hikâyede kahramanlar ve olaylar bağlamında arketipsel sembolizme kaynaklık eden pek çok unsur bulunmaktadır. Bu çalışmada Bozkurt hikâyesi 'maceraya çağrı', 'persona', 'kahraman', 'gölge', 'anima ve animus' ile 'ölüm ve yeniden doğuş' arketipleri açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sembolizm, arketip, C. G. Jung, Kırgız hikâyesi, Tölögön Kasımbekov, "Bozkurt" Hikâyesi

ARCHETYPAL SYMBOLISM IN TÖLÖGÖN KASIMBEKOV'S "THE GREY WOLF" STORY

Abstract

As a result of the writing activity, which is a process of discovery, works are produced that reflect life from different perspectives. Stories, as a kind of discovery text, can only store such voluminous content with symbols that have deep connotations. The concept of archetypal symbolism, conceptualized by Carl Gustav Jung, presents serious results in the analysis of the layered narrative needed by the field of literature. Jung, who defends the existence of a common unconscious in the spiritual roots of all people, makes it possible to make a detailed analysis of the author and the staff of people who give life to the work with this concept he calls archetype.

"The Grey Wolf" story by Tölögön Kasımbekov, a very successful name in the narrative genres of Kyrgyz literature such as stories and novels, draws attention with its intense allegorical narrative. The story deals with the conflict between grey wolf and a shepherd. There are many

* Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, yilmazbacakli@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6128-5482

Gönderilme Tarihi: 23 Eylül 2024

Kabul Tarihi: 24 Ekim 2024

elements in the story that can be considered as sources of archetypal symbolism in the context of heroes and events. The work, which also prioritizes the meaning of the grey wolf symbol for the Turks, is based on a social foundation beyond being personal in this respect. In this study, the Grey Wolf story is evaluated in terms of the archetypes of 'call to adventure', 'persona', 'hero', 'shadow', 'anima and animus' and 'death and rebirth'.

Keywords: Symbolism, archetype, C. G. Jung, Kyrgyz story, Tölögön Kasimbekov, "The Grey Wolf" Story

GİRİŞ

Edebî eserler hem okurları hem yazarları için sürprizlerle dolu bir arayış ve keşif sürecinin sonunda ortaya çıkar. Zira yazacağı şeyi tam olarak yazar bile yazmadan önce bilemez. Onu yazmaya sürükleyen şey bu öngörülemeyen keşif sürecidir (Özdenören, 2018, s. 30). Bu keşif sürecinin bir parçası olarak eserler hem insan hem de toplumun ruhundan, davranış kalıplarından, düşünme biçiminden ve fiziksel yapısından doğal bir biçimde etkilenir.

Edebiyat, malzemesini bildiğimiz yaşadığımız dünyadan derlemekle birlikte mevcut dünyayı bir başka anlatma iddiasındadır (Bennet-Royle, 2015, s. 19). İnsanların veya toplumların ilişkileri, hayat biçimleri tüm geçmiş tecrübeleriyle bu sanatın hammaddesini oluşturur. Edebî eserlerde bilinçaltı, bireysel bakış açısı gibi detaylardan inanma biçimleri, gelenek ve kültür gibi büyük çaplı durumlara uzanan bir yekunun derin yansımalarını görmek mümkündür.

Edebiyatın hikâye türü diğer tüm türleri gibi insanın kendisi, birikimi, somut tecrübeleri ile yüzleşmesine imkân verecek şekilde gelişir. Hemen her hikâyede, toplumsal hayatın izlerine rastlamak mümkündür. Bu yönüyle toplumsal bir hafıza işlevi gören tür; bireysel bir faaliyet olmanın ötesine geçerek toplumun mekânlar ve nesiller arasında anlaşma, belgelendirme aracı olur (Tosun, 2017, s. 8-9). Bu anlamda hikâyeler en modern örneklerinde bile toplumsal ve evrensel ölçekte kazanımlar sağlar.

Platon'un idealına benzer şekilde evrensel ve genel bir model olan 'arketip', kelime olarak 'ilk model' 'ana örnek' anlamlarına gelir. Arketipçi eleştiri yöntemi; edebiyat eserini en eski tarihlerden bu yana insanları etkileyen, biçimleyen ve hâlâ derinden derine onlara seslenen imgeler, simgeler, durumlar, kişiler veya olay örgüsü biçiminde tekrarlanan birtakım arketipleri ortaya çıkarmayı amaçlar (Moran, 1983: s. 191). Carl Gustav Jung'un kavramlaştırdığı ve psikoloji dünyasına kazandırdığı arketip kavramı, bireylerin ruh kökeninde yer alan evrensel ve ortak hayallerin özellikle edebî eserlerde simgelerle, sembollerle yeniden yaratılmalarını ifade edecek şekilde kullanılır (Gümüş, 2016, s. 17). Bu yönüyle arketipsel semboller, edebî eserlere geçmiş bilgi ve tecrübeleri de içeren derinlikli bir çağrışım zenginliği katar.

Jung; araştırmaları neticesinde birbirinden farklı kültür kodlarına sahip toplumlarda insanoğlunun ortak bilinçaltının ürünü olan anne, baba, kendilik, çocuk, yüce birey, anima-animus, persona, iç benlik vb. birçok arketipin varlığını ortaya koyar. Arketipler yoluyla insanlığın kolektif bilinçdışı, yaratılışın başlangıcına dayanan sembollere indirgenir. Kolektif olmakla beraber kişisel bilinçdışının anlaşılıp yorumlanmasında da kullanılan bu semboller evrensel bir nitelik taşır (Irmak-

Ava, 2017, s. 17). Jung'a göre kalıtımla geçen arketipler, bir hayat pratiği değildir. Bilinçdışı ve kolektif olmak üzere iki grupta değerlendirilebilecek arketipler, bilinçdışı düzeyde her dönemde ve insan yaşamının tümünde vardır (Bars, 2018, s. 59-60). Bu yönüyle arketipler, insanın bilinçle müdahalesinden uzak ve birikimli olarak aktarılır.

Jung'un analitik psikoloji kuramının terminolojisi üzerine kendi çalışmasının kuramsal teorisini inşa eden Joseph Campbell de Türkçeye "Kahramanın Sonsuz Yolculuğu" adı ile çevrilen "The Hero with a Thousand Faces" adlı eserinde kahramanın dönüşü anlatılarının tamamında bir erginleşme sürecinin varlığına dikkat çeker. Mitlerden modern zamanlara tüm anlatı metinlerinde kullanılan bazen gizil bir mekânda, bir rüya hâlinde ya da hayal etmenin zor olduğu eziyetlerin olduğu bir dünyada gerçekleşecek maceraya çağrı motifi içerisinde tanrısal bir iradeyi barındıran kahramanı harekete geçirir. Bir hikâyede macera çağrısını kabul eden, mücadelesiyle kendisini, imkânlarını tam olarak tanıma süreci olan erginlenme ve benzerlerine üstünlük sağladığı bir güçle yeniden ilk noktaya geri geldiği dönüş aşamalarını tamamlayan kişi kahraman arketipinin hakkını verebilir (Campbell 2000: 42- 43). Erginlenme süreci, maceraya çağrıyla başlar ve bu çağrıyı kabul ederek türlü sınamalardan geçen kişinin kahraman olmasıyla tamamlanır.

Hayatın tamamında yansımaları görülebilecek arketipsel semboller, hammaddesi hayat olan edebî metinlerde pek çok işlevde kullanılır. Kırgız edebiyatında hikâye ve senaryo metinlerinin yanı sıra özellikle tarihî roman türünün önemli yazarlarından Tölögön Kasımbekov da roman ve hikâye gibi anlatı metinlerinde arketipsel semboller kullanır. 'İnsan Olmak İstiyorum' adlı hikâyesi ve Kırgız edebiyatının ilk tarihî romanı olan 'Sıngan Kılıç' adlı romanı ile tanınır. Yazar, otobiyografik geçişlerin yoğun olarak kullanıldığı hikâye türündeki eserlerinde doğup büyüdüğü topraklarda başından geçen ya da tanık olduğu olayları etkili bir biçimde aktarır (Artıkbaev, 2013, s. 540). Kasımbekov, eserlerinde anlatım derinliği sağlayabilmek için arketipsel sembollerden faydalanır. Tarihî karakterler ve olaylar kadar evrensel nitelikteki göndermeler de içeren arketipsel sembollerle anlatının sathını genişletir.

Kasımbekov, Kırgız edebiyatının anlatı türündeki diğer sanatkarları gibi oldukça zorlu bir dönemde yazı hayatını başlar. Kasımbekov; Sovyet Rus rejiminin toplumsal kimlik kodlarıyla oynadığı bir zaman diliminde açıktan eleştirinin mümkün olmadığı bir ortamda eserlerindeki semboller üzerinden insanlara ulaşmaya çalışır (Kundakçı, 2019: 332). Hikâye türünde kaleme alınmış on beş eseri bulunan Kasımbekov, bu eserlerin çoğunu gençlik yıllarında kaleme alır. Çalışmaya konu olarak seçilen 'Bozkurt' hikâyesi de bu dönem eserlerinden biridir (Bacaklı, 2022: 437).

"Bozkurt" hikâyesi, yazar henüz yirmi yedi yaşındayken 1958 yılında yayınlanır. Hikâye, vahşi tabiatın diğer hayvanlar gibi doğal sahiplerinden biri olan bozkurt ile koyunlarını otlatarak geçimini sağlamak isteyen çoban arasındaki çatışma üzerine kurulur. Eserde alegorik bir anlatımı benimseyen yazar, kurt sembolünü kullanışı yönüyle bir diğer Kırgız yazar Cengiz Aytmatov ile oldukça benzeşir. Nitekim "Bozkurt" hikâyesinde de Aytmatov'un eserlerinde olduğu gibi dayatılan Rus kimliği ile (köpekleşme) Kırgız kimliği (kurt kalma) arasındaki çatışmadır. Nitekim "Bozkurt" hikâyesinde evcilleştirilerek, köpekler gibi artıklarla beslenen zavallı bir hayvana dönüştürülmek istenen bozkurt ve yavrularının ödünsüz bir şekilde direnişleri anlatılır (Kallimci,

2016, s. 195). Buradaki alegoriyle Rusların asimilasyon politikalarına karşı mücadele eden Kırgızların millî bilinçlerine sahip çıkma azmine vurgu yapılır. Aslında bütün Türk toplulukları için ortak bir sembol olan bozkurt kullanılarak, bu milletlerin tarihsel süreçte karşılaştıkları sömürü politikalarına verdikleri karşılık ortaya konur.

Kasimbekov'un kahraman arketipi olarak esere aldığı bozkurt sembolü, Türkler için oldukça önemlidir. Hikâyede 'gökün kendisine güç verdiği' vurgusuyla kutsiyet atfedilen kurt, bu yönüyle sadece Kırgız edebiyatında değil tüm Türk dünyası edebiyatlarında yaygın olarak görülür. Asaleti ve özgürlüğüne olan düşkünlüğü bakımından Türk milletinin simgesi kabul edilen bozkurdun temsil ettiği tüm değerler eserde yüceltilirken, çoban da o ölçüde itibarsızlaştırılır (Azap, 2017, s. 50-51). Hikâye çok katmanlı semboller, yoğun göndermeler içeren boyutuyla destanlara özgü zengin ve esnek bir anlatıma sahiptir. Bu bakımdan arketipsel semboller yönüyle de oldukça zengindir.

Bu çalışmada Kırgız yazar Tölögön Kasimbekov'un "Bozkurt" hikâyesi metin inceleme yöntemiyle ele alınmıştır. Hikâyede arketipsel sembolizm kuramına uygun kavram ve kelimeler üzerinde durularak bunların monomit aşamaları bağlamında değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmanın amacı, bir Kırgız hikâyesi örneğinde yapılacak arketipsel sembollerin değerlendirmesiyle tarihî ve kültürel ortaklıkları bulunan Türk topluluklarının durumuna dikkat çekmektir.

1. HİKÂYENİN ÖZETİ

Hikâye beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bozkurt ve dişi kurt bir dağın sırtında avlanmaya çıkar. İlk yokuş kısma ulaştıklarında karşı yamaçlarda bir koyun sürüsünün otladığını görürler. Bozkurt içgüdülerini dinleyerek koyunlara saldırmaya hazırlanır. O sırada kendisine baktığını düşündüğü çoban dikkatini çeker. Ona rağmen cesaretle koyun sürüsüne saldırır. Çoban tepki vermeden onu izler. Çoban köpeği de ortalıklarda görünmez. Bozkurt birkaç koyunu boğazladıktan sonra biriyle hem kendi karnını hem de dişi kurdun karnını doyurur. Av bittikten sonra çoban harekete geçer ve kaçışan koyunları toplamaya çalışır. Bir yandan da köpeği tekmeler. Bozkurt ve dişi kurt karınları doyduğu için oradan ayrılır.

Birkaç gün sonra kurtlar yeniden karınlarını doyurmak için avlanmaya çıkar. Bozkurt bir kez daha sürüye saldırarak bir koyunu avlar. Dişi kurtla bir kenarda karnını doyurur. Bu sırada çoban elinde silah kurtları seyretmekle yetinir. Onlar oradan ayrılırken çoban tuhaf bir tebessümle arkalarından bakar.

İkinci bölümde dişi kurt hamiledir. Nihayet dört sevimli kurt yavrular. Bozkurdun sorumluluğu iyice artar. Neredeyse tüm zamanını dişi kurt ve yavru kurtlara yiyecek bulmakla geçirir. İyice zayıflayan kurt eskiye göre daha öfkeli. İnlerinin yakınlarında bir yerde sürüden ayrılan kurtları avlamak istediye de yaşadıkları yerin çoban tarafından anlaşılmasından koktuğu için daha uygun bir noktada ve gece avlanmaya karar verir. Karar verdiği gibi de yapar. Avladığı koyunun gövdesiyle gece vakti inine dönerken bir çukurlukta çoban tarafından silahla vurulmuş dişi kurda rastlar. Onun ölümünü izler ve üzülür.

İntikam duygusu ve yavrularının telaşıyla inin yanına vardığında elinde silah, ayaklarının ucundaki torbada kurt yavrularıyla kendisini bekleyen çobanı görür. Kurt başlarda hesaplı bir

biçimde çobanın etrafında döndükten sonra ayrılıyor gibi yapar. Ardından çevik bir hareketle geri dönüp çobanın yere bıraktığı silahını eline almasına fırsat vermeden saldırır. Silahı çobanın elinden alır ancak emniyeti açık silah bozkurdun müdahalesiyle patlar. Bozkurt bu patlamadan zarar görmez.

Silahını kaptıran çoban yine de korkusuzca bozkurt ile mücadeleye girişir. Çobanın elinde bu defa da keskin bıçaklar vardır. Bozkurdu sürekli tahrik eden şeyler söyler. Bir yandan da sinir bozucu bir biçimde güler. Bozkurt ve çoban bir varlık yokluk mücadelesine girişir. Onlar mücadele ederken bir atlı gelir. Bu nedenle bozkurt fazla uzak olmayan bir tepeye çekilip olanı biteni izler. Atlı ve çoban kurt yavrularının olduğu torbayı da alarak gece vakti köyün yolunu tutar. Çoban kurt yavrularını ve bozkurdu köpekler gibi insan artığı ile beslenen evcil hayvanlar yapmaya kararlıdır.

Üçüncü bölümün başında çuvaldaki kurt yavrularıyla köpek, çobanın evinin avlusunda karşılaşır. Hayvanların kokusundan bile rahatsız olup korkuyla kaçan köpeği zorla onların yanında tutmaya çalışır. Çuvalda ölmüş bir kurt yavrusunu arkasında saklayarak köpeğin önüne atar. Ancak köpek bir türlü onlarla birlikte olmaya yanaşmaz. Kaçar.

Çobanın içerisinde merhametli ve zalim iki ses çatışma hâlinindedir. Merhametli olan kurtların tabiatının değiştirilemeyeceği yönündeki uyarılarına karşılık zalim ve soğuk ses onları evinde ve artıklarıyla besleyerek annelerinin sütünden aldıkları kurtluk duygusunu yok edeceğini savunur. Merhametli gönül sesi çobana onların nihayet bir yavru olduğunu hatırlattıkça zalim ve soğuk ses buna karşı çıkarak yetişkin hayvanlar gibi çoban ne verirse onları yemeleri gerektiğini söyler. Yavrular köpeğin kulübesine yerleşir ve onun yemek tabağına konarlar. Çobanın özellikle 'avlu köpekleri' diye seslendiği kurt yavrularının varlığı köpeği oldukça rahatsız etmektedir.

Çoban ertesi sabah aygırını parçalanmış hâlde bulur. Atı yüzüp etini komşularına dağıtır. Bu işi bozkurdun yaptığını anlayan çoban yanına aldığı arkadaşlarıyla ilk karşılaştıkları in dâhil her yeri arar ama onu bulamaz. Gece boyu elinde tüfikle uyanık bir hâlde bozkurdun yeniden geleceği korkusuyla bekleyen çoban, öğle vakti oğlundan ineğinin de parçalandığı haberini alır.

Çoban, gün batana kadar etrafta bozkurdu tekrar aradıysa da eve eli boş döner. Öfkesinden kulübedeki yavrulardan birini arka ayaklarından asıp kamçılar. Onun çığlıklarına dayanamayıp bozkurdun geleceğini düşünür. Ancak kurt yavrusu sesini dahi çıkarmaz. Sonra yiyecek leğenin içerisine fırlattığı savunmasız yavrunun köpek tarafından defalarca ısırılıp parçalanmasını sağlar. Buna karşılık yavru hiç sesini çıkarmaz. Kurt yavrusu kendisini köpekten geri alan çobanın ellerinde sessizce son nefesini verir. Çoban yine gün ışıncaya kadar nöbet bekler. Bozkurt gün ağarırken çobanın evine girip ölen yavrusunun cesedini götürür.

Hikâyenin dördüncü bölümü kurdun, çoban evinin yakınlarına kadar gelerek olup biteni seyrettiği bir kesit ile başlar. Bozkurdun pis yer dediği çobanın evinde kalan tek yavru için durum biraz farklıdır. Bu yavru çoban tarafından şişede süt ile beslenir, yiyeceği etler ise ince ince doğranır, köpeğin onun yiyeceklerini alması ise özellikle engellenir. Yavru kurt neşeli ve biraz da iridir artık.

Çobanın misafirlerinin geldiği ve köpeğin çok fazla gürültü çıkardığı için sahibi tarafından kovulduğu bir günün gecesinde bozkurt usulca avluya girer. Gündüz çoban bozkurdun yakınlarda olabileceği konusunda işaretler gördüğü için temkinlidir. Bozkurt durumdan habersiz yavrusunun kokusunu takip ederek bulunduğu kulübeye doğru ilerlerken kendisi için hazırlanmış olan tuzağa

düşer. Artık çıkamayacağı kadar yüksek kazılmış bir çukurdadır. Ne kadar çabalarsa çabalasın başarılı olamaz. Gece vakti çoban ve köpeği gelip onu kontrol ettikten sonra çıkamayacağına kanaat getirdiklerinden çukurun başından ayrılırlar.

Sabah tekrar başına gelen çoban, arkadaşları ve köpek onu gözlemeye başlar. Başına toprak parçası atarlar, köpek durmadan ona doğru havlar. Köpeğin kuru gürültüsüne sinirlenen çoban köpeği de çukura bozkurdun yanına iter. Köpek korkudan bu defa yukarıdakilere havlamaya başlar. Bozkurdu koruyan hareketler yapmaya başlar. Ancak bozkurt köpeğe ilişmez, onu âdeta yok sayar.

Çoban evden getirdiği bir halatla bozkurdu boynundan yakalayıp yukarı çekmek isterken köpek halata takılır ve tekrar yukarı çıkar. Bozkurdun yanından çıkan köpek, bulduğu ilk fırsatta yine ona doğru saldırmaya ve havlamaya başlar. İnsanlar bu durumu gayet normal karşılar ve gülüşür.

Hikâyenin son bölümünde uzun uğraşlardan sonra halatın ilmeği bozkurdun da boynuna geçer ve bozkurt üç kişi tarafından yukarıya çekilir. Hepsi birden onun üzerine çullanır ve ağzına koydukları kütük parçasını boynuna dolayarak zararsız hâle getirir. Bozkurt, bacakları da birbirine bağlandıktan sonra aygırı parçaladığı yere taşınır. Arkadaşları vurmasını teklif etse de çoban ona af diletmek ve köpekten bir farkının olmadığı göstermek için canlı canlı derisini yüzmeye karar verir.

Üç kişi her taraftan bağlı çaresiz bozkurdun derisini kuyruğundan başlayarak canlı canlı yüzer. Kendisine yapılan tüm işkencelere rağmen bozkurt gururundan hiçbir şey kaybetmez. Hiçbir acı, keder emaresi göstermez ve sesini çıkarmaz. Derisi tümüyle yüzüldükten sonra çözülen bozkurt her şeye rağmen ayağa kalkar ve oradan ayrılmayı dener. Ancak devam edemez ve inilti sesi dahi çıkarmadan oracıkta ölür.

2. BOZKURT HİKÂYESİNDE ARKETİPSEL SEMBOLİZM

Tölgön Kasımbekov'un alegorik hikâyesi Bozkurt, arketipsel semboller bakımından da oldukça zengindir. Modern bir hikâye formunda olmasına karşılık destanlara özgü bir anlatımı benimsemesi bu açıdan oldukça önemlidir. Metinde tespit edilen arketipsel semboller başlıklar hâlinde ele alınmıştır. Sembollerin ele alınışı sırasında hikâyenin anlatı evreni dışında alegorik göndermelere dönük değerlendirmeler de her başlığın sonunda kısaca verilmiştir.

2.1. Maceraya Çağrı Arketipi

Joseph Campbell'ın arketipsel sembolizmin ilk aşaması maceraya çağrılan kahramanın yola çıkışıdır. Önemli bir karar sürecini de içeren bu aşamada kahraman çağrıya olumlu yanıt verirse kendini gerçekleştirmek üzere konfor alanından ayrılıp kaderin belirsizliğine teslim olur (Campbell, 2000, 60). Bu yolculuk kahramanın dış dünyada gerçekleştireceği bir yolculuk olabileceği gibi, iç dünyasında da gerçekleşebilir.

Bozkurt hikâyesinin merkez kahramanı olan bozkurt, her kahramana benzer şekilde macera için bir davet alır. Tırmandığı tepenin karşı yamacında koyun sürüsünü gördüğü an içgüdülerini harekete geçiren macera çağrısı reddedilemeyecek kadar kuvvetlidir. Çünkü çağrıyı görünür kılan kaçışan koyunlar olsa da kurdu harekete geçiren atalarından devraldığı kurtluk duygusu yani

benliği, kimliğidir. Kahramanın macera çağrısını kabul etmesi durumunda geleceğini belirsiz kılan şey de kendisine bakan çobanın öngörülemezliğidir.

“Bozkurt ise bu arada öne geçip yere bütün vücuduyla eğildi. Ses çıkarmadan, dikenli yüksek otların arasında sürünerek tepeye tırmandı. Karşı yamaçta büyük bir koyun sürüsü gördü. Ve birden, kendisine atalarından miras kalmış, nesilden nesile geçen kurtluk duygusu yüreğinin ta derinliklerinde coşkuyla kabardı. Bozkurdun gözleri mavi mavi parlıyordu.

Tam bu sırada sanki otlar arasından hışırtılar duyuldu kulağına. Sanki uzaklardan o şeytani, ateş püskürten kara sopanın gözleri onu hedef alıyordu. Bozkurt aniden geriye döndü ve başındaki kalpağı kulaklarına kadar çekmiş, kendisine bakmakta olan adamı gördü. Adam ve kurt, hiç kımıldamadan, gözlerini birbirinden ayırmadan bakıştı. Koyunların sahibi gülümsüyor gibiydi. Gülümsüyor muydu yoksa? Ya da kurdun cesaretini mi ölçüyordu? Bozkurt korkusuzca ayaklandı, hırladı ve kesik kuyruğunu sallayarak tepede dönmeye başladı. Koyunlar telaş içinde sahiplerine doğru kaçtılar. Bozkurt gaile içinde kaçışan koyunları görünce tıpkı düşmanlarını yıldırılmış kahramanlar gibi daha bir cesaretlendi. İlk atasından miras kalan bu içgüdü onun kanındaydı, korkakça kaçan avını takip ettiren, rüzgârda kesik kuyruğunu muzafferane sallayan, avın kokusu iyice yaklaştığında keskin dişleriyle sıcak avını teslim alan o içgüdü. Ve bu içgüdü avını parçalıyor, oradan oraya savuruyor, ardından yeni avına hücum etmeye hazırlıyordu onu. Bu eğlence ne kadar da keyifli ne kadar da şahaneydi” (Kasimbekov, 2019, s. 165-166).

Macera çağrısı konusunda bozkurt, ilk bölümde ikinci kez sınanır. Yazar, dişi kurtla birlikte yeni bir akına doğru yol aldığını bildirdiği bozkurdun rahatını bozan açlığı, davetin aracı olarak kullanır. Açlık nedeniyle tüm bilinmezliklere meydan okumaya hazır olan bozkurt, ulumasıyla dişi kurdu da maceraya ortak etmek ister. “Açlık onlara rahat vermiyor, yiyecek bir şeyler bulabilmek için gitmeye çekinecekleri yerlere bile gitmeye zorluyordu. Seferden önce bozkurt başını göğe dikip ulumuş, dişi kurt bu seferki cengin bir emir gibi olduğunu ve omuz omuza olmaları gerektiğini anlamıştı” (Kasimbekov, 2019, s. 167).

Macera; bir değişimin, dönüşümün ilk adımı olacaktır. Bozkurt sadece bir sembol olarak kullanıldığı hikâyede macera çağrısı fizyolojik bir ihtiyaçla ilişkilendirilse de kahramanın yolculuğun sonunda hem beden hem de ruh bakımından değişeceği ve dönüşeceği açıktır. Bozkurt için macera bir keşif sürecinin sonunda ölüm olacaktır. İçsel gücünü, ait olduğu koşullara bağlılığını ve kimliğini yeni baştan keşfedeceği bir süreç başlamak üzeredir.

Esasında yolculuğa başlayan sadece bozkurt değildir. Okur da onunla kendi iç dünyasına doğru bir yolculuğa çıkar. Nitekim Campbell’in maceraya çağrı aşaması aynı zamanda okura yönelik bir çağrıdır. Bozkurt kendi içgüdüleriyle, gölgeleriyle ve düşmanlarıyla yüzleşeceği bir yolculuğa çağrılırken okur da kendi iç dünyasında bir kahramanlık yolculuğuna ve kendisini her bakımdan çepeçevre kuşatan mekânın doğal döngüsüne katılmaya davet edilir.

2.2. Persona Arketipi

İnsanın toplumsal hayattaki ilişkilerinin sağlıklı yürüyebilmesi ve var olan düzenin bozulmaması için olması gerektiği gibi davranmak konusunda diğer toplum üyeleriyle uzlaştığı kimlikleri vardır. Jung insanın asıl yüzü olmadığı için maske olarak da değerlendirilebilecek bu inşa

edilmiş yeni role 'persona' adını verir. (Fordham, 1996, s.58). Persona, kişiye özgü yani bireyle ilişkili bir kavram değildir. Tam aksine bu maskeyle bireysel kimlik anonim bir mahiyet kazanarak kolektif hâle gelir (Jung, 2016, s. 56). Kurallar ve yaygın roller üzerine inşa edilen persona, bir karakterden çok tip özelliği gösterir.

Bozkurt, hikâyenin kendi anlatı evreninde ilk atasından miras kalan, kanında hazır bulduğu cesaretle yaşayan bir kahraman olarak tasvir edilir. İçgüdü, kan, soyaçekim vb. göndermeler onun kimliğini kolektif hâle getiren başlıca detaylardır (Kasimbekov, 2019, s. 166). Özgü bir duruşa işaret etmeyen bu sıfatlar onu kurtlardan bir kurt yapar. Bu da bozkurdun personasıdır. Bozkurt dış dünyaya ve özellikle düşmanlarına karşı açlığını, korkusunu, yalnızlığını ve çaresizliğini gizlemek için güçlü, cesur ve yırtıcı hayvan personasını kullanır. "Bozkurdun heybetli adımları yuvalarından kuşları uçurtmuş, hatta tepelerin doruklarında gururla dolaşan dağ keçisi bile, onun avlandığı yerden oldukça uzakta olmasına rağmen, keskin duyularıyla tehlikeyi fark etmiş ve telaşa düşmüştü" (Kasimbekov, 2019, s.167).

Başlarda av konusunda kararsız ve tedirgin olan Bozkurt, hikâyenin sonunda yer alan sahnelerde personasını içselleştirmiş bir biçimde okurun karşısına çıkar. Yakalanıp derisi yüzülürken düşmanlarının bekledikleri gibi acısını göstermez. Ataları gibi mağrur, bir kurda yakışacak şekilde cesurdur. Yavrularından biri hayatta kalan bozkurdun personasının doğru şartlarla onun tarafından sürdürüleceği yazar tarafından ima edilir. Dahası kurtlardan biri olan bozkurt, türün son örneği de değildir.

"Üç kişi çullandı bozkurdun üstüne. Yere yatırdılar, ayaklarını bağladıkları ipleri kazıklara geçirip yere çaktılar. Adam özenle kesti kuyruğunu bozkurdun ve yavaş yavaş deriyi soymaya başladı. Elleri birden kana bulandı. Bozkurt sesini çıkarmak şöyle dursun, gözlerini bile kırpmadı, sanki o işkence ona değil başkasına yapıyordu. Adam daha bir hırsıyla asıldı deriye.

'Şuna bak! Sesini bile çıkarmıyor. Neden acaba? Bu acıya nasıl dayanıyor. Şimdi bunun yerine bir köpek olsaydı feryadı figanı basmıştı çoktan.' dedi adam. Adam bozkurdun gözlerinde bir yaş damlası görebilmek umuduyla olanca gücüyle soyuyordu deriyi. Bozkurt ise mağrurluğundan ödün vermiyor, her zamanki gururlu görünüşünü değiştirmiyordu" (Kasimbekov, 2019, s.183).

Bir canlı olduğu için kurdun canının yanması normaldir. Eşini ve yavrularını yitirdiği için üzgündür. Ancak hem yaşadığı vahşi ortamın hem de fitratının ona biçtiği rol, bu tür durumlarda benliğini gizlemesi gerektiği şeklindedir. Personasına uygun davranan içsel çatışmalarını gizleyen kurdu gören insanlardan biri bu konudaki esaslı tespiti şu ifadelerle yapar. "Tövbe estağfurullah! Bütün kurtlar böyle mi?, dedi adam şaşkın şaşkın." (Kasimbekov, 2019, s.183).

Hikâyenin anlatı evreni dışında ise bozkurt, özelde göçebe bir yaşam tarzını benimseyen Kırgız halkının genelde ise Türk halkının personasıdır. Vahşi tabiatın içerisinde onun bir parçası olarak yaşayan Türklerin, düşmanlarının eziyetlerine karşı cesaretle direnmelerinin toplumsal rollerinin bir gereği olduğu vurgulanır. Bozkurt imgesinin Türk toplumunu için değeri dikkate alındığında bu arketipin doğrudan Türk halkını temsil etmek üzere metne alındığını söylemek mümkündür. Epik anlatılarda, halk hikâyelerinde ve kimi modern Türk anlatı metinlerinde

görüldüğü üzere kurt, gururu ve özgürlüğe olan tutkusuyla Türklerle özdeşleştirilir. Bu nedenle persona en genel şekliyle bu hikâyede Türklerin kolektif kimliğine karşılık gelmektedir.

2.3. Kahraman Arketipi

Kahraman arketipi, maceraya çağrı olarak adlandırılan ilk adımla yaratılıştaki evrensel özün arayışına çıkma cesareti gösteren kişidir. Bu arayış yolculuğu sırasında ruhî yetenekleri bakımından bütün insanlık için ortak bir dönüşüm sürecini deneyimler. Kahraman arketipi her insanın içerisinde bulunan, bilinmek ve hayata katılmak için kendisini taşıyacak cesaretli bir ilk adıma ihtiyaç duyan yaratıcı ve kurtarıcı bir imgedir (Campbell, 2000, s.50).

Bozkurt hikâyesinde kahraman arketipi hikâyeye adını veren bozkurttur. Bozkurt dönüşümle sonuçlanacak arayış yolculuğu boyunca hem iç dünyasındaki çatışmalarla hem de dış dünyadaki düşmanlarla mücadele eder. Onun karşılaştığı her bir zorluk esasında bir sınavdır. Açlık onun en büyük sınavıdır. İhtiyacını giderebilmek için korkusuz olmak zorundadır. Bu nedenle çobana aldırmandan koyun sürüsüne dalar ve hem kendisi hem de dişi kurt için yiyecek sağlar.

“Tam bu sırada sanki otlar arasından hışırtılar duyuldu kulağına. Sanki uzaklardan o şeytani, ateş püskürten kara sopanın gözleri onu hedef alıyordu. Bozkurt aniden geriye döndü ve başındaki kalpağı kulaklarına kadar çekmiş, kendisine bakmakta olan adamı gördü. Adam ve kurt, hiç kımıldamadan, gözlerini birbirinden ayırmadan bakıştı. Koyunların sahibi gülümsüyor gibiydi. Gülümsüyor muydu yoksa? Ya da kurdun cesaretini mi ölçüyordu? bozkurt korkusuzca ayaklandı, hırladı ve kesik kuyruğunu sallayarak tepede dönmeye başladı. Koyunlar telaş içinde sahiplerine doğru kaçıştılar. Bozkurt gaile içinde kaçışan koyunları görünce tıpkı düşmanlarını yıldırılmış kahramanlar gibi daha bir cesaretlendi” (Kasimbekov, 2019, s.165).

Bozkurdun kahraman olmasının gerekleri hikâyedeki köpek üzerinden verilir. Öncelikle bozkurt, Türk mitolojisinin temel hususiyetlerinden biri olan kut sahibi olmak yani tanrısal bir iradenin verdiği bir güçle hareket ettirilir. Cesur olmak kadar muhtaç olmamak da kahramanın karakteristik özelliklerindedir. Bozkurt; boğazladığı ve korkutup kaçırdığı koyunları toplamaya çalışan çobanın köpeği tekmelediğini, onun da sürünün içine saklandığını görünce ona acır. “Ah zavallım! Gök sana güç vermediği için sen insanın verdikleriyle doyuruyorsun karnını. Acınacak haldesin, diye geçirdi içinden bozkurt kulaklarını dikip.” (Kasimbekov, 2019, s.167).

Çobanın dişi kurdu öldürüp yavrularını çuvala koyduğunu görünce onunla mücadeleye girişir. Bir aslana saldırabilecek, bir fili yıkabilecek kadar gözü karadır. Kahraman arketipinde olması gerektiği gibi olağanüstü cesur, oldukça kararlı ve gücünün doruğundadır. İnsanla çekinmeden yüzleşen kurt, varlık yokluk mücadelesi verir.

İki varlık; kurt ve insan, yaşamak ve kendi neslini devam ettirebilmek için çarpışıyor. İkisi de birbirlerine en ufak bir müsamaha göstermiyor, daha güçlü olmanın mücadelesini veriyordu. Birinin üstü başı rakibinin nerdeyse boğazına geçecek pençeleriyle yırtılmış, diğeri ise en ufak bir bıçak darbesi almamıştı. İkisi de kan içindeydi ve dövüşü bırakmaya hiç niyetleri yoktu (Kasimbekov, 2019, s.171).

Düşman olan çobanın bozkurt ile mücadelesi sürüdeki koyunlara verdiği zarara ilişkin değildir. Daha karmaşık ve yine kahramanın durumuyla ilgili bir kını vardır. O kaçırdığı kurtları

köpekleştirmenin hatta bozkurdu da kapısında artıklarıyla beslediği köpeklerden bir yapmanın peşindedir (Kasımbekov, 2019, s.172).

Hikâyenin anlatı evreni dışında bozkurdun Ruslar tarafından asimile edilmek istenen Türkleri temsil eden bir kahraman olduğunu söylemek mümkündür. Soyu değersizleştirip kurutulmak veya asimilasyon politikalarıyla kimliksizleştirilmek istenen Türk halkların mücadelesinin sembolü bu hikâyede bozkurttur. Kendisine yapılan tüm zulme rağmen bozkurt bir kahramandan beklendiği şekilde kararlı bir duruş sergiler. Kimliğinden asla taviz vermez.

Eser, kişileştirilerek verilen bozkurt tipi üzerinden monomit aşamaları bağlamında örtük ve sembolik göndermeleri ile Türk'ün kimliksizleştirme, asimile edilme projelerinin varlığına işaret eden detaylar içerir. Sovyet ideolojisinin bilhassa cesaretle hakikati söyleyen aydınları yok etme politikası, halkın kendi gerçekliğine yabancılaşarak Aytmatov'un bilinen anlatısındaki gibi "mankurtlaşma"sı dolaylı olarak eleştirilir. Hikâyenin kendi anlatı evreni içerisinde bozkurdun çobana teslim olmak yerine içgüdülerini dinlemeyi seçmesi, özel ölçekte Kırgız Türklerine genel ölçekte ise tüm Türk dünyasına teşmil edilebilecek bir duruşun tespitidir.

2.4. Gölge Arketipi

İnsanın meydana gelen, herkesçe bilinen ve toplumsal kurallara göre davranan hâminden farklı gizil bir kişiliği de bulunmaktadır. Tabiatı itibarıyla karmaşık bir ruh yapısına sahip olan insanın bu gizil yanının, kendisi dahil hiç kimsenin kolayca fark edemeyeceği yaşam deneyimleri bulunur. Jung'un 'gölge' adını verdiği ve kişiliğin bastırılmış bir parçası olan bu gizil yan, birtakım bireysel veya toplumsal normlar nedeniyle bilincin kendisini ifade etmesine izin vermediği ruhî öğelerden oluşur (Jung, 2009, s. 291).

Bilinçdışıdaki gölge arketipi, bilinç düzeyindeki kimliğin karşıtı gibi konumlanır. Kişinin karşı karşıya kalmaktan korktuğu durum, olay ya da insanların tamamı gölge arketipinin içeriğini oluşturur. Gölge arketipi kişinin bilinç düzeyindeki açık kimliği için olumsuz, belirsiz, karanlık ve tehlikeli olan tüm unsurları barındırır. Karşıt tutumu ve tehlikeli yanları nedeniyle düşman arketipi olarak da adlandırılabilir gölge arketipi; kültür normlarının, çevrenin ve ailenin baskısının sonucunda çok erken dönemlerde ortaya çıkar. İnsanın birey olarak kendi zayıflıkları ya da başarısızlıklarını içeren gölge arketipi kişisel bir özellik gösterir. Buna karşılık bütün insanların karakterinde müşterek olan bir zayıflık, olumsuzluk ya da kötülük söz konusu olduğunda gölgenin kolektif bir özellik gösterdiği söylenebilir. Gölgenin kolektif bir karakter kazanması durumunda şeytan, iblis, cadı gibi adlandırmalar kullanılır (Fordham, 1996, s. 62).

"Bozkurt" hikâyesinde kahraman arketipinin karşısında yer alan çoban yani bir insandır. Çoban, bozkurda fiziksel olarak zarar vermesinin ötesinde onun yaratılışıyla ve tabiat ile uyumunu bozmaya çalışır. Hikâyede çoban ile bozkurdun temas ettiği ilk anda bozkurdun yaratılışına uygun olarak koyun sürüsüne saldırmayı planladığı andır. Çobanın varlığı bu doğal dürtüyü engelleyen bir mahiyet gösterir. "Bozkurt aniden geriye döndü ve başındaki kalpağı kulaklarına kadar çekmiş, kendisine bakmakta olan adamı gördü. Adam ve kurt, hiç kımıldamadan, gözlerini birbirinden ayırmadan bakıştı" (Kasımbekov, 2019, s.165).

Kahraman ve gölge arasındaki bu gerilim, vahşi bir hayvanın içgüdüsel gücü ile onun gölgesini temsil eden insanın rasyonel ve baskıcı tabiatı arasındaki mücadeleyi işaret eder. Bozkurdun karşısında konumlanan insan; onun vahşi tabiatına, özgür hayatına doğrudan müdahale eder. Dişi kurdu öldüren ve yavrularını bir çuvalın içerisinde evine götüren çoban, arkadaşları tarafından kurdun intikamcı olduğu konusunda uyarılır. Bu uyarıya çoban, bozkurdun yaratılışına dönük bir saldırı cümlesiyle cevap verir. "Onun avlumda artıklarımla beslenen köpeklerden bir farkının olmadığını kanıtlayacağım!" (Kasimbekov, 2019, s.172).

Çoban, bozkurdun içgüdüleriyle hareket eden varlığının karşıtı olarak onu kontrol altına almak hatta yok etmek ister. Bu düşmanca tutum kahraman ve gölge arasında ilişkinin doğal bir tezahürüdür. Esasında insan, hikâyenin anlatı ekseninde insanlığa yakışmayacak yoğun ve karanlık bir öfke duygusu ile hareket eder. Okuru bile ürpertecek bir korku ve utanma duygusu oluşturan tavırlar sergiler. Nitekim tabiatı bakımından vahşi olarak adlandırılabilir kahraman arketipi bozkurt, bu sıfatı insanlar için kullanır. Bir çukurda tuzağa düşürülüp kurtulmayı başaramayan bozkurt, anlatıcının ağzından insanların ne derece tehlikeli olduğuna göndermede bulunur. "Yukarıdaki iki ayaklı vahşilerden kurtulmak neredeyse imkânsızdı artık" (Kasimbekov, 2019, s.182).

Bozkurt ve çoban arasında geçen ve insanla doğanın mücadelesi olarak değerlendirilebilecek çatışma ile çoban bozkurt üzerinden tabiata hükmetmek ister. Ancak bunun için kullandığı araçların hiçbiri toplumsal normlara uygun değildir. Her davranışı kötülük dolu ve vahşicedir. Onun özgür ruhunu esir almak istemesine diğer insanlar da karşı çıkar. Fakat çoban vahşilikte sınır tanımaz.

"Kurdu ehlileştiremezsin. Vursak şunu daha iyi olurdu." dedi biri.

"Hayır. İşte şuradaki kancık gibi af dileteceğim ona. Şu itten bir farkının olmadığını kanıtlayacağım." dedi adam.

"Bakalım."

"Canlı canlı derisini yüzeceğim onun. Evet hem de canlı!" (Kasimbekov, 2019, s.182).

Çoban kendisiyle de mücadele hâindedir. İçinde iki ses karşılıklı kurtlarla ilgili bir münakaşaya girer. Seslerden biri merhamet doluyken diğer ses oldukça merhametsiz ve soğuktur. Merhametli ses kurdun hakikatini savunurken diğer ses gölgenin tezinin arkasında durur.

"Ne yapacaksın bunları?" diye sordu yavrulara acıyan gönlünden gelen bir ses. "Onları köpeğe dönüştüreceğim." diye karşılık verdi başka, soğuk bir ses. "Kurt hiçbir zaman köpek olamaz ama." diye karşılık verdi gönül sesi. Soğuk ses bir kahkaha patlatıp "Burada yaşayacaklar, masamın artıklarıyla beslenecekler, annelerinin sütüyle verdiği kurtluk duygusunu kaybedecekler. Böylece köpeğe dönüşecekler." dedi. (Kasimbekov, 2019, s.173-174).

Hikâyede gölge arketipinin bir başka görünüşü de köpektir. Köpek insanın artıklarıyla beslenen, bir hayvanın fitratında olması gereken vahşilikten uzak, tanrısal güçten yoksun bir yaratıktır. Bozkurdun acıyarak baktığı bu hayvan, soy bakımından akrabası olmasına rağmen onun gibi olmaktan korktuğu bir hayvandır. Yılışık, korkak, riyakâr bir hayvan olan köpek, tüm değerler bakımından uyumsuzdur. İnsan da köpeği sevmez ve ona saygı duymaz. Aslında insanın tüm çabası da bozkurdu köpekleştirmektir. Bozkurdun yavrularını getirdiğinde onlardan korkan köpeği azarlar.

"Ah kahpe soyu." dedi sahibi kısık bir sesle. Kuyruğundan tutup kurt yavrularının yanına taşıdı onu. "Bak şunlara bak. Bunlar senin akrabaların. İyi hadi neyse, kork bunlardan. Tabii ki bunlarla kıyaslanamazsın bile. Ama bunlar küçücük kurt yavruları sadece, bunların neyinden korkuyorsun. Oyna bunlarla. Allah belanı versin senin!" (Kasımbekov, 2019, s.173).

Köpek sahibinin kendisini kurdun bulunduğu çukura atması sonrasında ona karşı havlayıp öfke gösterisinde bulunurken kuyunun dışına çıktığında yeniden bozkurda havlayıp düşmanlık etmeye başlar. Korkak ve riyakâr tavrı nedeniyle sahibi tarafından affedilip ironiyle karışık övülür. "İşte görüyorsunuz. Böylesine sadık bir köpeği nasıl öldürebilirim, dedi adam. Berikiler gülüştü" (Kasımbekov, 2019, s.182)

Gölge arketipinin son unsuru ise silahtır. Silah, mücadele için doğal araçlar kullanan kurdun karşısına çıkarılan ve taraflar arasındaki dengeyi alt üst eden bir araçtır. Tabiatla olan hemen her şeye düşman olan bu araç, gölge arketipinin kolektif örneklerinde sıkça rastlandığı şekliyle şeytanla ilişkilendirilir. "Tam bu sırada sanki otlar arasından hışırtılar duyuldu kulağına. Sanki uzaklardan o şeytani, ateş püskürten kara sopanın gözleri onu hedef alıyordu. (Kasımbekov, 2019, s.165)"

Bozkurt öldürülen dişi kurdun gövdesinde de onun izini bulur. Sonrasında yavrularının bir çuvala konulup başında çobanın beklediğini gördüğü anda da silah bir gölge arketipi olarak çobanla birlikte tekrar anılır. "Elinde o şeytani kara sopasıyla ayakta duran iki ayaklı şeytan tebessüm ederek ona bakıyordu" (Kasımbekov, 2019, s.169).

Hikâyenin anlatı evreni dışında eserde gölge arketipi, eserin yazıldığı zaman diliminde Türk soylu halka zulmeden Rusları simgelemektedir. Ruslar, tabiatla iç içe bir hayat süren Türk topluluklarını yerleşik hayata zorlayarak şehirli insanlara dönüştürmek ister. Rus kültürüne entegre etmeyi istediği bu insanların kendisinin izin verdiği kadar özgür ve tok olmasını planlamaktadır. Köpek figürü ise kendi soyundan insanlara karşı Ruslarla iş birliği yapan yerli halktan kimseleri temsil etmektedir. Bunlar gücün karşısında eğilen kimselerdir.

2.5. Anima ve Animus Arketipleri

Jung'a göre anima ve animus arketipleri, insan bilinçdışının en esaslı bileşenlerindedir. Erkeklerin iç dünyasında yer alan sezgisel ve duygusal yönleri anima arketipi, kadınların mantıksal ve güçlü yönlerini ise animus arketipi temsil eder. Yaratılışı itibariyle bir ve bütün olan insanın ruhunu eksik cinsiyetler yönüyle tamamlayan anima ve animus arketipleri bireyin iç dünyasında her bakımdan bir denge sağlar (Jung, 2006, s. 72,73). Bilinç düzeyinde bölünen bireyin kimliği bilinçdışının bakış açısıyla bütün hâle getirilir. Buna göre bir erkeğin bilinçdışı bir dişi öge ile bütünlenirken bir kadının bilinçdışı ise bir erkek öge ile tamamlanır (Fordham, 1996, s. 64-65).

Hikâyede bozkurt ve dişi kurt karakterleri, anima ve animus arketiplerinin simgeleri olarak değerlendirilebilir. Bozkurt anlatı boyunca eril gücü, cesareti ve fiziksel yetenekleriyle animus arketipini temsil ederken, dişi kurt onun sezgisel ve duygusal rehberi olarak anima arketipini sembolize eder. Metinde dişi kurt, bozkurdun yanında hem bir yol arkadaşı hem de bir rehber olarak yer alır. Bozkurt, dişi kurdun rehberliğinde avlanırken aralarındaki bu ilişki anima arketipinin nasıl işlediğini gösterir: "Seferden önce bozkurt başını göğe dikip ulumuş, dişi kurt bu seferki cengin bir emir gibi olduğunu ve omuz omuza olmaları gerektiğini anlamıştı" (Kasımbekov, 2019, s.169).

Dişi kurt anima arketipi olarak bozkırdaki sezgisel yanları harekete geçirerek bozkurda rehberlik eder. Bu bakımdan dişi kurt; bozkurdun sadece fizikî yol arkadaşı değil, aynı zamanda onun iç dünyasında dengeyi sağlayan bir figür olarak ortaya çıkar. Bozkurdun dişi kurda verdiği önem, onun içsel sezgilerini ve duygusal bağlarını geliştiren bir süreç olarak değerlendirilebilir. Hikâyenin başlarında dişi kurdun bozkurda sezgileriyle yaptığı liderlik ve bozkurdun onun rehberliğine duyduğu güvene dikkat çekilir. “Dişi kurt bir öne geçiyor, tekrar yol arkadaşının yanına dönüyor. Bozkurt ise ara ara duruyor, ön ayaklarını kaldırıp seslere kulak salıyor, kokluyor, sonra tekrar ileriye atılıyordu” (Kasimbekov, 2019, s.165).

Hikâyede eril gücün ve fiziksel dayanıklılığın simgesi olan bozkurdun, düşmanlarına karşı verdiği mücadele ve doğayla olan savaşı, animus arketipini vurgulayan sembollerle doludur. Bozkurt, metin boyunca çeşitli zorluklarla karşılaşır ve bu zorluklara karşı içgüdüsel bir güç ve cesaretle karşı koyar. Animus, bozkurdun dış dünyada güçlü ve etkili bir figür olarak varlık göstermesini sağlar.

“Bozkurt gaille içinde kaçışan koyunları görünce tıpkı düşmanlarını yıldırılmış kahramanlar gibi daha bir cesaretlendi. İlk atasından miras kalan bu içgüdü onun kanındaydı, korkakça kaçan avını takip ettiren, rüzgârda kesik kuyruğunu muzafferane sallayan, avın kokusu iyice yaklaştığında keskin dişleriyle sıcak avını teslim alan o içgüdü. (...) Bozkurdun heybetli adımları yuvalarından kuşları uçurtmuş, hatta tepelerin doruklarında gururla dolaşan dağ keçisi bile, onun avlandığı yerden oldukça uzakta olmasına rağmen, keskin duyularıyla tehlikeyi fark etmiş ve telaşa düşmüştü” (Kasimbekov, 2019, s.165-167).

Jung’a göre, anima ve animusun sağlıklı bir birleşimi, bireyin ruhsal dengesi ve olgunluğu için gereklidir. Hikâyede bozkurt ve dişi kurt arasındaki ilişki, bu arketiplerin nasıl iç içe geçtiğini ve bir denge unsuru olarak çalıştığını gösterir. Dişi kurdun av sırasındaki sezgi ve duygu yoğunluğundan kaynaklı tereddüt ve korkusunu gören bozkurt, onun da karnını doyurması için gereken ilgiyi gösterir. Bozkurdun eril gücü ile dişi kurdun duygusal ve koruyucu tabiatının uyumu her ikisinin de eksik yönlerini tamamlayarak tam bir ruhsal denge sağladıklarını göstermektedir.

“Dişi kurt kuyruğunu sallıyor, kâh boğazlanmış koyuna, kâh hareketsiz duran o insana bakıyordu. Öne doğru kararsız birkaç adım attı. Korkusunu yenemeyip tekrar geriye sıçradı. Bozkurt karnını doyurmuş olmanın verdiği memnu niyetle hırladı ve parçalanmış koyun gövdesinden bir parça alıp uzaklaştı. Sevinçle yanına gelen dişi kurda verdi eti. Dişi kurt bu ziyafeti bir hamlede midesine indirdi” (Kasimbekov, 2019, s. 166).

Bozkurt ve dişi kurt arasındaki bütünleşme, bozkurdun içsel dengesini sağladığı bir süreçtir. Dişi kurdun ölümü ise bu dengeyi sarsar, ancak bozkurttaki içsel dönüşüm sürecini de hızlandırır. Bozkurt, bu trajik olayla yüzleşirken kendi duygusal dünyasıyla ve içsel sezgileriyle baş başa kalır. Yaşadığı kayıpla birlikte yalnızlaşan bozkurt ruhsal bakımdan olgunlaşır. Anima arketipi, bozkurttaki duygusal ve sezgisel yönlerin açığa çıkmasına neden olur.

“Bir çukurluğa geldiği sırada dişi kurtla karşılaştı. Dişi kurt bütün vücuduyla kıvraniyor, sürünmeye çalışıyordu. Ancak gücünün sonuna gelmişti. Bozkurt sürekli hırıltılar hâlde koyun gövdesini yere bıraktı ve yol arkadaşının yanına sokulup onu koklamaya başladı. Dişi kurt acıdan kıvraniyor, inliyordu. Ve birden bütün vücudu ağırlaştı, hâlsizleşti, titredi. Kan kaybediyordu. Bozkurdun dehşetli ulumalarında artık ağlamaklı sesler vardı. Yol arkadaşının kan akan böğrünü yalayınca o şeytani kara sopanın duman kokusunu aldı.

Birden başını kaldırıp acı acı uludu, daha fazla orada kalamayıp ileriye atıldı”
(Kasımbekov, 2019, s. 169).

2.6. Ölüm ve Yeniden Doğuş Arketipi

Jung’a göre yeniden doğuş arketipinin beş biçimi vardır. Bunlardan ilki ruh göçüyle yaşamın farklı varlıkların bedenlerinde sürmesidir. İkincisi ise yine ruh göçüyle ancak insan bedenlerinde kişilik ve anıların korunduğu yeniden doğuş formudur. Üçüncü biçim ise insan var oluşunun ölümden sonra yeniden ortaya çıkışı yani diriliş şeklindedir. Dördüncü yeniden doğuş formu ise bireysel yaşam süreci içerisinde kişiliğin özü değişmeden bazı yönlerinin iyileşmesi, güçlenmesi, düzelmesi, yenilenmesi şeklinde gerçekleşebilir. Yeniden doğuş formunun son şekliyse kişinin bizzat ölmesi ya da yeniden doğması biçiminde değil, kendisi dışında gerçekleşen bir dönüşüm sürecine dolaylı katılımıyla veya tanıklığıyla gerçekleşebilir (Demirkol Azak, 2022, s. 176).

“Bozkurt” hikâyesinde Jung’un atıf yaptığı beşinci yeniden doğuş formunun izlerini görmek mümkündür. Bu çeşit bir yeniden doğuş formu içsel yani ruh yönüyle bir dönüşümü simgeler. Anlatı boyunca insan eliyle sürekli eziyet gören, aşağılanan ve nihayet derisi yüzülerek ölüme terk edilen bozkurdun trajik sonu esasında bir yenilenme sürecinin de başlangıcıdır. Bozkurt insan eliyle işkence görmesine ve sonunda ölmesine rağmen vahşi tabiatından ve doğaya olan bağlılığından vazgeçmeyişi onu ölümsüz bir figür hâline getirir. Ölüm anında bile sessiz ve gururlu duruşu, kahramanın arketipsel özelliklerini kaybetmediğinin bir göstergesidir.

Bozkurdun bacakları titiyor, ayakta kalabilmek için direniyordu. Birden düştü yere hemen kalktı. Gür yelesi, kısa kuyruğu, boz derisi yoktu artık. Sadece uğradığı işkencenin korkunç görüntüsü vardı üzerinde. Ancak buna rağmen, tıpkı eskiden olduğu gibi, yüreğindeki gururlu kurt duygusu terk etmemişti onu. Kirpiksiz kalan çakmak gözleri aynı şekilde ürkütücüydü.

Çıplak kalan bozkurt kendisini izleyen adamların arasında çırpınarak bir daire çizdi. Birden bütün bedeni titredi ve küt diye düştü yere. Tekrar kalkmaya niyetlendi, kalkamadı. Kana bulanmış iç organları durdu. Bozkurt bir inilti sesi dahi çıkarmadan oracıkta ruhunu teslim etti” (Kasımbekov, 2019, s. 184).

Yeniden doğuş arketipi derin acıları da içerir. Bozkurt, insan eliyle katledilirken ruh yönüyle yenilmezliğini korur. Fiziksel varlığı son bulsa da ruhsal gücüyle düşmanlarına karşı direnir. Bu bakımdan onun ölümü bir yok oluş ve yenilgi değil, yeniden doğuştur.

Yeniden doğuş arketipi sadece hikâyenin ana kahramanı bozkurtta görülmez. Aslında bu gücün soy ile ilgili olduğuna işaret eden bir sahnede yavrularından birinin yine acımasızca öldürülmesinde görülür. Henüz bir hayat tecrübesi bulunmamakla birlikte kurt yavrusu da babası bozkurt gibi düşmanın eziyetlerine içgüdüleriyle direnir. Bozkurdun, aygırını parçalamasına sinirlenen çoban acısını kurdun ele geçirdiği yavrularından birini döverek çıkarmak ister. Yavruyu kamçılıyarak acı çığlıklar atmasını ve bozkurdun da bu sese gelmesini ister. Ancak yavru kurt kamçı darbelerine aldırılmaz. İnilti sesi dahi çıkarmaz. Bu defa köpeğin önüne atıp defalarca ısırır ve boğdurur.

Bu sırada adam kurt yavrusunu alıp köpeğin önüne bıraktı ve “Isır onu!” diye bağırdı.
“Senin ekmeğini yiyor, ısır onu, acıma, haydi ısır!”

Köpeğinin ürkekliğine sinirlenen adam yavruyu alıp leğenin içine fırlattı. Birden yemek yediği kabın içinde yavruyu gören köpek bir anlık bir cesaretle savunmasız yavruyu ısırıldı. "Aferin, aferin. Isır onu, ısır." diye destekledi köpeğini.

Köpek sahibinin desteğiyle daha bir hırsyla saldırdı rakibine, oradan oraya savurarak her yerini ısırıldı, boğmaya çalıştı. Ancak yavru adamın umutlarının aksine canı yanmasına rağmen hiç sesini çıkarmadı.

"Ah, kurt soyu." diye geçirdi içinden, yavrunun sebatına şaşırılmış hâlde. Ardından yavruyu aldı köpeğin elinden. Fakat yavru bu sefer kendine gelemedi, küçük bedeni soğuyuverdi. (Kasımbekov, 2019, s. 176-177).

Hikâyenin anlatı evreni içerisinde kurt soyunun gelecek her çeşit eziyet ve zulme karşı hayat tecrübesi, gücü ne olursa olsun direneceği ve her dem bu direnişin enerjisiyle yeniden doğacağına dönük bir gönderme vardır. Vahşi tabiatın ve zalimliklerin terbiye ettiği ruhları oldukça dayanıklıdır. Hikâyenin görünen anlatı evreni dışında ise Türk halklarının düşmanlarından gelen her türlü zulme rağmen direnecekleri, içeriden ya da dışarıdan gelecek hiçbir tehdide boyun eğmeyecekleri vurgulanır. Onların soyları yönüyle her an yeniden doğacak kolektif bir dönüşümü başardıklarına işaret edilir.

SONUÇ

Edebî eserler, söyleme ya da yazma faaliyetleri sırasında dili çok yönlü kullanır. Her bir kelime ait olduğu dil dağarcığının içinden en uygun şekilde seçilerek yine anlatının en uygun yerine konur. Seçilen kelimeler, maksadı en doğru ve şümulü biçimde anlatmaya matuf kelimeler olmalıdır. Hikâyeler de bir edebî tür olarak toplumsal hayatın geçmişten geleceğe devam eden seyrinden izleri ihtiva eden seçkin ve derin tedaileri olan kelimeler ihtiva eder.

Carl Gustav Jung'un psikoloji dünyasına kazandırdığı arketip kavramı, insanların ruh kökenindeki evrensel ve müşterek hayallerin edebî eserlerde simgelerle, sembollerle yeniden yaratılması sürecini ifade eder. Joseph Campbell'in de Jung'dan hareketle oluşturduğu 'Kahramanın Sonsuz Yolculuğu' adlı teorisiyle her şeye ilk hareketini veren şeyin maceraya çağrı arketipinin kahraman arketipi tarafından kabul edilmesi olduğunu savunur. Sonrasında yoğun bir mücadele dönemini içeren erginlenme ve gücünü zirvesine çıkararak başladığı noktaya daha kudretli dönme aşamalarının tamamlanmasıyla kahraman arketipi en yetkin durumuna gelir.

Tölgön Kasımbekov, Kırgız edebiyatının hikâye ve roman gibi anlatı türlerinde oldukça başarılı bir isimdir. Realist ve gözlem gücü yüksek bir yazar olan Kasımbekov'un "Bozkurt" hikâyesi alegorik anlatımıyla dikkati çeker. Vahşi doğanın hâkimi bozkurt ile hayvanlarını doğada besleyen çobanın çıkar çatışması üzerine kurulan eser, oldukça epik bir anlatım biçimine sahiptir. Bozkurt sembolünün özelde Kırgız, genelde ise tüm Türk toplumlarındaki kutsiyetini dikkate alarak kaleme alınan hikâye bireysel bir anlatı değildir. Çobanda sembolleşen Rusların kimliksizleştirme, değersiz kılma siyasetini ifşa etmek ve bozkurtta sembolize edilen Türklerin de canları pahasına bu asimilasyon dayatmasına direnişi hikâyenin en temel tezidir.

Çalışmanın inceleme konusu olan hikâye, bozkurdun ve onun sembolize ettiği Türk halkının süreç içerisinde karşı karşıya kaldıkları zorlu durumlarda nasıl hareket ettiklerine dönük bir anlatı yer alır. Kuramda olduğu gibi eserin merkez kahramanı monomit aşamaları bağlamında ilk olarak

maceraya çağrı davet aşamasında görmek mümkündür. Yaratılışının gereği olarak parçası bulunduğu vahşi tabiatın av talebini var olan tüm tehdit ve tehlikeleri göze alarak kabul eder. Bu davetin kabulü ile olması gerektiği biçimde yaşamaya ve yaşadıklarının sorumluluğunu üstlenmeye başlar. Onun olması gerektiği gibi yaşaması ise personası ile ilişkili bir durumdur. Bir kurt olarak kendisine biçilen kolektif kimliğin gerektirdiği şekilde davranır. Çobanın koyunlarına saldırır ve karnını doyurur.

Bozkurt gerektiği gibi yaşaması nedeniyle çobanın hedefi olur. Koyunların sahibi olan çobanla, karnını doyurmak zorunda olan bozkurdun çıkar çatışmasından entrik doğar. Kahraman erketipinin sembolü olan bozkurt, kendisini başka bir varlık olmaya zorlayan çobana ödünsüz bir şekilde karşı koyar. Bu uğurda dişisini ve yavrularından ikisini kaybeder. Hikâyede bozkurdun olumsuz yansıması olan çoban ise bilinç düzeyi için ayıplı ve suç sayılabilecek tüm eylemlerin öznesidir. Bu yönüyle hikâyedeki gölge arketipini temsil eder. Hikâyede cesareti ve fiziksel yeterlilikleri ile animus tipini temsil eden bozkurdun dişisine gösterdiği yakınlık ve yavrularına karşı sadakati onun anima arketipidir. Dişi kurt da onun sezgisel ve duygusal rehberi olarak anima arketipini sembolize eder. Bozkurt hikâyenin sonunda gördüğü eziyetlerin ve işkenceler nedeniyle ölür. Ancak bu onun soyu açısından bir yok oluş değildir. Aslında bozkurdun ölümü çobana teslim olması durumunda gerçekleşecektir. Bu nedenle bozkurdun temsil ettiği sembolik kolektif kimliği bu trajik sondan etkilenmez. Aksine bu ölüm bir yenilenme sürecinin de başlangıcıdır. Bozkurt vahşi tabiatından ve doğaya olan bağlılığından vazgeçmeyerek yaratışına uygun hareket eder ve ölümsüz bir figür hâline gelir.

Hikâye, destanlara has anlatım biçimi, yoğun bir sembol kullanımı ile okurun hem bilinç düzeyine hem de bilinçdışına seslenir. Bozkurt kahraman arketipinin kendi yaşam alanında içgüdülerinin çağrısıyla atıldığı maceranın sonunda fiziksel olarak yok olmasına karşılık, yenilmediğini söylemek mümkündür. O mücadelesi ve ölümü sırasında ortaya koyduğu değerlerle her an yeniden doğar.

KAYNAKÇA

- Artıkbayev, Kaçkınbay (2013). *XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi*. Mayramgül Dıykanbayeva (Çev.). Ankara: Bengü Yayınları.
- Azap, Samet (2017), *Tölögön Kasımbekov – İnsan ve Eser*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Bacaklı, Yılmaz (07-10 Haziran 2022). "Tölögön Kasımbekov'un 'Memleket' Adlı Hikâyesinde II. Dünya Savaşının İzleri". Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi: IX. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, C. 1, s. 433-444.
- Bars, Mehmet Emin (2018). "Deli Dumrul Anlatısının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 44, s. 57-75.
- Bennet, Andrew & Royle, Nicholas (2015) *Şu Edebiyat Denen Şey Okumak, Düşünmek, Yazmak*. Mukadder Erkan (Çev.). İstanbul: Notos Kitap.
- Campbell, Joseph (2000). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Sabri Gürses (Çev.). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

- Demirkol Azak, Nihal (2022). "Ölüm ve Yeniden Doğum: D. H. Lawrence'ın Ölen Adam Romanının Arketipsel İncelemesi". *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, C. 3, S. 2, s. 171-186.
- Fordham, Frieda (1996). *Jung Psikolojisi*. Aslan Yalçiner (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Gümüş, Tülin (2016). *Kazan Oğuznamesi'nin Arketipsel Sembolizm Bağlamında İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ardahan Üniversitesi.
- Irmak, Yılmaz & Ava, Uğur (2017). "Âşık Garip Hikâyesinde Arketipsel Sembolizm". *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 13, s. 16-28.
- Jung, Carl Gustav (2006). *Analitik Psikoloji*. Ender Gürol (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Jung Carl Gustav (2009). *Anılar, Düşler, Düşünceler*. İris Kantemir (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2016). *Analitik Psikoloji Sözlüğü*. Nur Nirven (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kallıncı, İsmail Turan (2016). "Atasözleri ile Hikâye Yazmak: Tölgön Kasımbekov'un Bozkurt Adlı Hikâyesinin İncelemesi." *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 42, s. 193-204.
- Kasımbekov, Tölgön (2019). "Bozkurt". *İnsan Olmak İstiyorum*. Samet Azap (Çev.). Ankara: Bengü Yayınları.
- Kundakçı, Mustafa (2019), "Kırgız Kültüründe Sovyet Eğitimi Kaynaklı Bir Ötekileşme Sorunu: Aşım Cakıpbekov'un 'Sagin' Adlı Hikâyesi Örneği". *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 41, s. 330-340.
- Moran, Berna (1983). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özdenören, Rasim (2018). *Yazı, İmge ve Gerçeklik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tosun, Necip (2017). *Doğu'nun Hikâye Kuramı*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

27 MAYIS DARBESİ'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

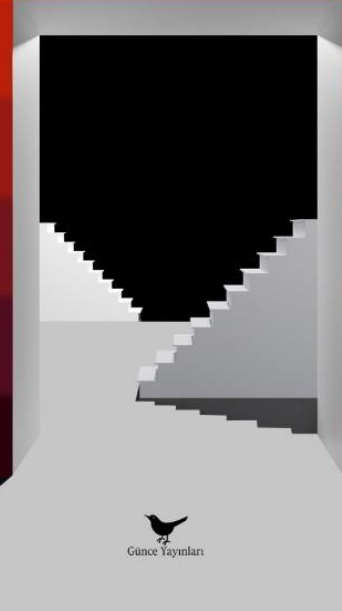
DR. FERHAT ÇETİNKAYA

Günce Yayınları

Türk Romanında Arzunun Görüngüleri

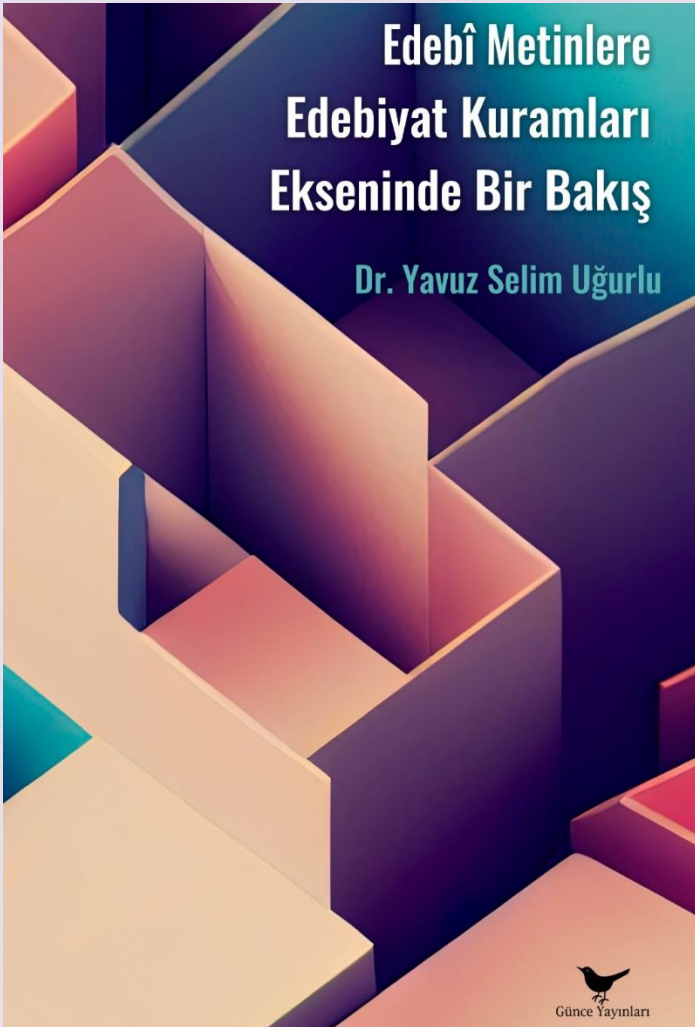
Ömriye Bayrak

Günce Yayınları

Edebî Metinlere Edebiyat Kuramları Ekseninde Bir Bakış

Dr. Yavuz Selim Uğurlu

Günce Yayınları

Ertuğrul Gazi Derhem

Türk Romanında Narsisizm

Günce Yayınları